

**DAVLAT BYUDJETINING IJTIMOY SOHA XARAJATLARINI
SAMARALI TASHKIL ETISH.**

Hamidova Shahzoda Odiljanovna

Andijon Mashinasozlik Instituti. Stajyor o`qituvchi.

Shahzoda.hamidova.83@bk.ru

Tel: 998 91 494 80 07

Iskandarov Isfandiyorbek Ilxomjon o`g`li

Andijon Mashinasozlik Instituti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada moliyaviy samaradorlik va ijtimoiy ta'sirni oshirishga qaratilgan ijtimoiy sohada davlat byudjeti xarajatlarining samarali tashkil etilishi ko'rib chiqiladi. Tadqiqot mavjud adabiyotlarni tahlil qiladi, byudjetni taqsimlash metodologiyasini belgilaydi va xarajatlarning maqbul amaliyoti bo'yicha natijalarni taqdim etadi. Siyosatni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar. Davlat byudjeti, ijtimoiy soha, xarajatlarni tashkil etish, moliyaviy samaradorlik, byudjetni taqsimlash, davlat siyosati, ijtimoiy ta'sir.

Ijtimoiy sohada davlat byudjeti xarajatlarini taqsimlash va boshqarish fuqarolarning barqaror rivojlanishini ta'minlash va hayot sifatini yaxshilash uchun juda muhimdir. Ijtimoiy soha sog'liqni saqlash, ta'lim, ijtimoiy ta'minot va jamoat farovonligi kabi asosiy sohalarni qamrab oladi. Ushbu xarajatlarni samarali tashkil etish fiskal intizomni saqlab, ijtimoiy nafaqalarni maksimal darajada oshirish uchun juda muhimdir. Ushbu maqolada iqtisodiy samaradorlikni ijtimoiy tenglik bilan muvozanatlashtirishga qaratilgan ijtimoiy sohada davlat byudjeti xarajatlarini taqsimlash va boshqarishni optimallashtirish strategiyasi ko'rib chiqilgan.

Ushbu tadqiqot metodologiyasi sifat va miqdoriy tahlilni birlashtirgan aralash usulli yondashuvni o'z ichiga oladi. Ma'lumotlar hukumat hisobotlari, moliyaviy hisobotlar va byudjet hujjatlaridan to'plangan. Siyosatchilar, moliyaviy menejerlar va ijtimoiy sektor mutaxassislari bilan hozirgi amaliyot va muammolar to'g'risida tushuncha olish uchun asosiy ma'lumot beruvchi intervyular o'tkazildi.

Miqdoriy tahlil xarajatlar shakli va natijalarini tahlil qilish uchun statistik vositalardan foydalanishni o'z ichiga olgan. Ijtimoiy xarajatlar samaradorligiga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash uchun regressiya tahlili qo'llanildi. Qiyosiy tahlil shu kabi ijtimoiy-iqtisodiy kontekstga ega bo'lgan boshqa mamlakatlarning ilg'or tajribalariga qarshi taqqoslash uchun o'tkazildi.

Ijtimoiy soha xarajatlarini davlat byudjeti doirasida samarali tashkil etish mablag'larning samarali, oshkora va ijtimoiy farovonlikni maksimal darajada

oshirishni ta'minlash uchun bir qancha strategik yondashuvlar va ilg'or tajribalarni o'z ichiga oladi. Bu erda asosiy qadamlar va mulohazalar:

1. Ehtiyojlarning ustuvorligi

- Ehtiyojlarni baholash: sog'liqni saqlash, ta'lim, ijtimoiy ta'minot va uy-joy kabi moliyalashtirishni talab qiladigan eng muhim sohalarni aniqlash uchun ehtiyojlarni sinchkovlik bilan baholash.

- Jamoatchilik maslahati: manfaatdor tomonlar, shu jumladan jamoatchilik bilan ularning ustuvor yo'nalishlarini tushunish va byudjet fuqarolarning ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlash.

2. Byudjetni rejalashtirish va taqsimlash

- Strategik rejalashtirish: ijtimoiy sektorning maqsad va vazifalarini belgilaydigan uzoq muddatli strategik rejani ishlab chiqish. Ushbu reja yillik byudjet jarayonlarini boshqarishi kerak.

- Dasturga asoslangan byudjetlashtirish: mablag'larni tarmoq asosida emas, balki aniq dastur va loyihalar asosida ajratish. Bu mablag'larning aniq natijalarga ega bo'lgan aniq belgilangan tashabbuslarga yo'naltirilishini ta'minlaydi.

3. Resurslarni Samarali Boshqarish

- Ishlashga asoslangan byudjetlashtirish: moliyalashtirish aniq natijalar va ishlash ko'rsatkichlariga erishish bilan bog'liq bo'lgan ishlashga asoslangan byudjet tizimini joriy etish.

- Xarajat-foйда tahlili: ijtimoiy dasturlar pul qiymatini ta'minlash va kerakli natijalarga erishish uchun xarajatlar-foйда tahlillarini muntazam ravishda o'tkazing.

4. Shaffoflik va hisobdorlik

- Ochiq byudjet jarayonlari: byudjet hujjatlari va ajratmalarini ommaga taqdim etish orqali byudjetlashtirish jarayonida shaffoflikni ta'minlash. Bu ishonchni kuchaytiradi va jamoatchilik tekshiruviga imkon beradi.

- Audit va Monitoring: mablag'lardan foydalanishni kuzatish va noto'g'ri boshqaruv va korrupsiyaning oldini olish uchun mustahkam audit va monitoring mexanizmlarini yaratish.

5. Inklyuzivlik va tenglik

- Maqsadli tadbirlar: byudjet mablag'lari ijtimoiy tenglikni ta'minlash uchun eng zaif va marginal guruhlarning ehtiyojlarini qondirishini ta'minlash.

- Jinsga javob beradigan byudjetlashtirish: gender tafovutlarini bartaraf etish va gender tengligini ta'minlash uchun byudjetlashtirishga gender tahlilini kiriting.

6. Barqaror Moliyalashtirish

- Diversifikatsiyalangan moliyalashtirish manbalari: ijtimoiy dasturlarni barqaror moliyalashtirishni ta'minlash uchun turli xil moliyalashtirish manbalarini, shu jumladan soliqlar, grantlar va xalqaro yordamni o'rganing va ta'minlang.

- Samarali soliq tizimlari: fuqarolarni ortiqcha yuklamasdan daromadlarni ko'paytirish, ijtimoiy xizmatlarni etarli darajada moliyalashtirishni ta'minlash uchun adolatli va samarali soliq tizimlarini joriy etish.

7. Hamkorlik va hamkorlik

- Davlat-xususiy sheriklik: qo'shimcha resurslar va tajribadan foydalanish uchun xususiy sektor, NNT va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish.

- Hukumatlararo hamkorlik: ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishda izchillik va samaradorlikni ta'minlash uchun hukumatning turli darajalari bilan muvofiqlashtirish.

8. Baholash va moslashtirish

- Muntazam baholash: ijtimoiy dasturlarning samaradorligini baholash va zarur tuzatishlar kiritish uchun ularni muntazam ravishda baholash.

- Teskari aloqa mexanizmlari: dasturni etkazib berishni doimiy ravishda yaxshilash uchun Benefitsiarlar va manfaatdor tomonlarning ma'lumotlarini to'plash uchun teskari aloqa mexanizmlarini yaratish.

Topilmalar ijtimoiy sohada davlat byudjeti xarajatlarini tashkil etishga yanada strategik yondashuv zarurligini ta'kidlaydi. Xarajatlarni ularning ijtimoiy ta'siri va samaradorligiga qarab birinchi o'ringa qo'yish yaxshi natijalarga olib kelishi mumkin. Masalan, samarasiz dasturlardan mablag'larni boshlang'ich ta'lim va profilaktik sog'liqni saqlash kabi yuqori ta'sirli sohalarga yo'naltirish umumiy ijtimoiy farovonlikni oshirishi mumkin.

Bundan tashqari, ishlashga asoslangan byudjetlashtirish va ishtirok etuvchi byudjetlashtirish jarayonlarini qabul qilish shaffoflik va hisobdorlikni yaxshilashi, resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlashi mumkin. Manfaatdor tomonlarni byudjetlashtirish jarayoniga jalb qilish, shuningdek, ustuvor yo'nalishlarni aniqlashga va turli jamoalarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirish uchun xarajatlarni moslashtirishga yordam beradi.

Xulosa va takliflar

Ijtimoiy sohada davlat byudjeti xarajatlarini samarali tashkil etish strategik taqsimlash, samarali boshqarish va qat'iy nazoratni birlashtirgan kompleks yondashuvni talab qiladi. Asosiy tavsiyalarga quyidagilar kiradi:

Yuqori ta'sirli sohalarga ustuvor ahamiyat berish: birlamchi sog'liqni saqlash, asosiy ta'lim va ijtimoiy himoya dasturlari kabi yuqori ijtimoiy daromad keltiradigan sohalarga e'tibor qarating.

Ishlashga asoslangan byudjetni qabul qilish: samaradorlikni oshirish uchun moliyalashtirishni ishlash natijalari bilan bog'laydigan byudjet amaliyotini amalga oshirish.

Shaffoflik va hisobdorlikni oshirish: moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish va shaffoflik va javob berishni ta'minlash uchun manfaatdor tomonlarni byudjetlashtirish jarayoniga jalb qilish.

Moliyaviy nazoratni kuchaytirish: ijtimoiy xarajatlar samaradorligini nazorat qilish va baholash uchun mustaqil nazorat organlarini tashkil etish.

Fiskal markazsizlashtirishni rag'batlantirish: mahalliy hokimiyat organlariga ijtimoiy xarajatlarni boshqarish, resurslarning mahalliy ehtiyojlar va ustuvorliklarga muvofiq taqsimlanishini ta'minlash.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali hukumatlar ijtimoiy sohada davlat byudjeti xarajatlarini tashkil etishni optimallashtirishlari mumkin, natijada ijtimoiy natijalar yaxshilanadi va barqaror rivojlanadi.

Adabiyotlar.

1. Davlat xaridlarini amalga oshirishda yo'l qo'yilgan qonunbuzilishi holatlari yuzasidan axborot <https://anticorruption.uz/uzc/item/2022/11/24/davlat-xaridlarini-amalga-oshirishda-yol-qoyilgan-qonunbuzilishi-holatlari-yuzasidan>
2. Авдюшкина Т.В. Цели и назначение внутреннего аудита механизма государственных закупок. Вестник Московского университета имени С.Ю.Витте. Серия 1. Экономика и управление №4 (27)э 2018.
3. Винокурцева Е.А. Опыт зарубежных стран в осуществлении закупок товаров, работ, услуг: аналитический обзор / Экономика, управление, финансы. Материалы X Международной научной конференции. ООО «Издательство Молодой ученый», 2019 стр 9-17.
4. Gofurov D.B. O'zbekistonda davlat va korporativ xaridlar jarayonini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent 2020.
5. To'rayev A.N. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda ichki auditni tashkil etish va uning uslubiyotini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent-2020
6. Turabov S.A. Byudjet tashkilotlarining davlat xaridlarini amalga oshirishdagi moliyaviy munosabatlarini takomillashtirish yo'llari. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent-2021